

לילך נתנאל מישראל שולחים שלומות

כל שכתבתי כאן כתבתי על פי י"ח ברנר וכדרכו. וכל
המשוקע כאן לוויתי מברנר הלוואה שלא על מנת להחזיר.

המחברת

שנתיים ימים עשיתי בחנותו של יהודי יִשָּׁן בין לימונים כבושים ומלפפונים
כבושים ושקים גסים של קטניות. היתה זו חנות קטנה היושבת רובה ככולה
בעלטה, ומגורת נפט בודדה היתה מעשנת בזווית ומקמצת באור. הוא היה
פוקח בכל בוקר תריס ברזל עבה החוצץ את לילה בין החנות והרחוב. אחר
היה רוכס אל מותגיו סינר של בד ומבקש לשתות חמין. אשתו כבר היתה אז
ממהרת עם המָחם ומגישה לו ספל מלהט ופורסת לו חתיכה של סוכר, בעוד
היא עצמה כבר מוצצת מעט בהנאה גמורה. ושניהם היו מסיחים בפתחו של
יום דברים שהיו אמורים על פניהם. החורף והגג הדולף ומעות שספרו יחד ליל
אמש וטבעת מרוקעת נחושת שאבדה כמדומה.

אני דרתי אז בחדר ובו חלון אחד. כיסא כפשוטו ושולחן כפשוטו. מצע
בָּלוּי שמכנים אותו מיטה. בצאת השבוע השלישי לישיבתי בחנותו של היהודי
הובאה אֵלַי איגרת מֵרְעֵי הטוב, ובה ביקשני לבוא גם הוא. השבתי לו בוא. בוא
אם אתה נכון למעין חיים של זוטות.

ככלות איזה זמן הודיעני כי עתיד הוא להגיע בערוב היום במטוס אדיר
מכונף כנפיים. בטיסת רקיעים. אני הלכתי לפוגשו בשדה. הוא היה מבושם
כולו באותו הבל של זרות. את השפה דיבר בקושי. היה מגמגם כמה מילים
דומות זו לזו ומיחל שיבינו אותו. והבינו.

בראותו אותי חיך במבוכה והתנצל על שהוא מבטל אותי מעיסוקי ומאלצני
לארחו. את שירת המנועים של העיר שמע גם שמע ואת חשמליה ראה גם
ראה. במעוני פרק את מזודרתו הקטנה ונעם לו. אמר לי כי הכול יש לו די
צורכו וכבר נפנה מן הזוטות ומן הקטנות והפציר בי שאוביל אותו לחנותו של
היהודי. אותו סוחר במיני מינים של מזונות שלא נראה כמותו במקומותינו.
יהודי אחד כזה צהוב הנוטל איזו סכין קהה ומיד ייגש יפרוס לך בעזרתה איזה

נתח נאה של גלות.

ערב היה ותרים הכרזל כבר הוגף, ושניהם, היהודי ואשתו, היו רכונים אל השולחן הקטן בקצה החנות וסופרים יחדיו את המעות. זה אומר, "שלושים ושלושה יש לי," וזו אומרת, "אין לך שלושים ושלושה כי אם שלושים ושישה." זה אומר, "אישה, מה את עושה לאדם. שלושים ושלושה יש כאן," וזו, "שלושים ושישה, אני עֲרַבָה לך. אוזניים להם."

רעי קילס את המקום ואת יושביו בכל פה וכבר נכנס. הצגתיו כרעי הישראלי אשר מקרוב בא, והם קיבלוהו. היא מיד נבלעה במטבח המשחיר, ואנו נותרנו בחדר האחורי באור עששית הנפט המעשנת. היהודי מישש בזקנו הצהוב והתאפק שלא לומר דבר, אולם ניכר היה שאין כוחו עומד לו ולבסוף פתח במעין נימה צרודה ושאל על ישראל. רעי כמדומה כבר הכין לבו לזה וענה לו קצרות וארוכות. בת שישים ובת עטרת של זרדים. הלא שישים שנות מדינה חלפו להן ברצף כמו מחטף. סח רעי ליהודי שלי. בת שישים ועוד עומדת לה בפה מלא שיניים. חרושת דרכים צפופת מבנים עד אין רואים. עד אין רואים.

ועד שזו היהודייה שבה מן המטבח, כבר הפכו שניהם חזור והפוך בימי-המדינה האלה וייחלו לתום ימי הזעם והאבל. היהודי היה מדבר יהודית עסיסית ומדקלם חזור ודקלם את ה"באים עלינו להכותנו" שלו, ורעי נהנה ממנו הרבה. אני מצדי הייתי מונח כאבן מפני הצינה. אולם בצאת שעה קטנה כבר היו ערוכים על השולחן פיסה נאה של דג מלוח, קופסה מלאה ריקיקים ובקבוק של י"ש. נטלתי ריקיק ושניים להתחזק מפני הצינה, והיהודי לא פטר אותי בזה אלא מזג לי כוסית והוא מברך בלשון סתומה. ראה שאין אנו מחזיקים אחריו, שאל אם אין אמת בדבר כי שם מדברים לשון-קודש. אמרנו לו, אכן לשון-קודש מדברים שם אבל מבטא ישראלי אמור הוא בהברה ספרדית. אמר לנו, מוֹרֵי ורבותי, אין לכם דבר שאין לו מקום. אמרנו לו אמן ואמן, ובזה חתמנו את הברכה ושתינו כוסית אחת ושתי כוסיות.

אנו נטמענו היישר בעבודות יום שבחנות כאילו היה זה טבע שני לנו. אני הייתי שוקל ומונה ומקטר סיגריות הרבה, ורעי היה עורך את השקים ואת צנצנות הזכוכית הכרסתניות ומנקה מיני אבק ומיני רפש. היהודי היה יושב באחת הפינות, עורך חשבונות ונוהם, ואשתו שתחיה היתה מפטפטת לה עם הקונים ומשדלת אותם בנקיקים משומרים "מן המשובח" כדבריה ובמיני תרגימא.

אך כנסות צללי-ערב הייתי עומד אצל החלון בקיטוני ומרהר בקול רם בענייני השעה. בענייני נדוּרֵי. נדודינו. רעי היה שותק לי בכוונה תחילה. לו כבר היה יתר על המידה. הוא בכוח אחרון ביקש שלא להיכנס דווקא בעובי

הקורה הזו. אני הייתי מקשה עליו בשאלות חיוורות. בטלות. "למתי אתה אומר לשוב." "למתי אתה אומר לשוב." וכל זאת לשווא. לחינם. כוס התרעלה עמדה בינינו, והוא סירב לשתותה. הוא מצדו נהנה הרבה מהיהודי שלי וכבר הרגיש כי הוא מִשיל סוף־סוף מעט מן הילדות הישראלית החופשית שלו. צרתו. היהודי נראה שמח בנו עד מאוד וכבר חש כי הוא מושיענו מצרת הזמן והמקום. אני לא התווכחתי עמו. השעה היתה רעה למדי, ואנו, יש לומר, מצאנו כאן איזו מנוחה. הלא שם פוגעים ומפגעים. פוגעים ומפגעים. אחת לאיזה זמן הייתי מקבץ מעות ורוכש גיליון עיתון בשפה יהודית ותמיד הייתי מוצאו עמוס חדשות עכורות מעבר לים. ואכן בחלוף חודשיים ימים מאז בואו של רעי פקד את מעוננו אסון. פורעים פרעו בעיר תל אביב, ודודו הטוב של רעי נמנה עם הקורבנות. היהודי שלי נאלם מפני החדשה הזו, ודווקא היהודייה שתחיה היתה סועדת את רעי באבלו. עלי הטילה לסור אל בית השגרירות הישראלית מדי יום ביומו ולחקור ולתבוע. על היהודי שלה ציוותה לעמוד עתה בחזית החנות, וזקנו היה מוסיף ומצהיב מחמת עבודה שהוא אינו מורגל בה ומחמת הזרים שעליו לשרתם. בעיקר קשה היה לו להסיח עמם בענייני־דיומא שהיו צורכים לנו. לכולנו.

באולם קבלת־הקהל אשר בבית־השגרירות היה הפקיד מביט בי בפנים נפוחים משעמום וממילא לא היה בכוחו לסייע, שכן כל הודעותי ששלחתי נותרו כולן בלא מענה. רעי פתר זאת באומרו כי הכול עסוקים באבל ובארס, וכי ממילא אין בירו להחיש לא עזרה ולא ממון. הוא היה יושב כעת בחדר האחורי ומעיין בצערו בחברת אותה יהודייה. שניהם לגמו יחד תה מלהט וטעמו מלוא החופן צימוקים ושקדים להמתיק את זמנם. מדי כמה רגעים היה אומר לה, "במטותא ממך. את הכוס מלאי נא," והיא היתה משיבה לו דברים כפשוטם ונאנחת, "הו. מה אגיד לך, רבי. צרת ישראלים יש לנו על ראשנו." זה מתאונן בלשון שאין הוא חפץ עוד להגות, וזו מברכת על אבותיה שמעולם לא הלכו אחר רעיונות של תקומה ולא עזבו את עירם.

ימים קשים רכנו עלינו. רעי היה כאדם שבקושי רב הצילוהו מן התופת ועצביו הדוקים עוד. הבריאות לא טובה היתה. היה בכי בכל רגע. בנו פעמה עדיין אותה הנפש הישראלית הרצוצה. היינו חסרים קביעות. טיפוסיות. שאלנו מה נוכל אנחנו לברוא כאן. חיים חדשים ביקשנו לנו. עבודה יהודית. אולם יְדֵי שלי היו צבות מן השקים הכבדים. שוגה הייתי במנייה ובשקילה. נוגע לרעה בקטניות ומזיק למליחים. בלילות היה לנו על לבנו. עמדנו בין ארץ לארץ ובין מים למים, והיתה זו אחת הנימים היותר דקות והיותר דואבות.

תמו ימי־האבל ובאו ימים כהרגלם, ואנו הוזמנו אל היהודי שלנו לעשות עמו את השבת. באנו בפנים נפולים ובקומה נמוכה. במטבח היתה היא היהודייה שלו הופכת בכלים בטקס גדול. הוא היה לבוש בכגדיו הטובים לכאורה, שהיו אף הם המהווים וממוזמים כמו בגדי־חול שלו. בירך על הלחם וחילק כזית ונתכלתה החלה. היא נשאה אל החדר קָרְרָה מהבילה. על צלחתו של רעי האֵבֶל הוסף הוסיפה ומצלחתו של היהודי גרעה. אנחנו כילינו את ארוחתנו בשתיקה, והיהודי החל מזמזם זמירות קטועות להעיר בנו כניסת־שבת. ראה שאין לבנו הולך אחר זמירותיו, אמר לנו מילים גלויות, "בְּמָקוֹם שאתם רואים רק צללים, אנוכי רואה אורות." אמרנו לו, "אדם כדאי שתהא לו סבלנות היסטורית, וְלֹא — הוא שוקע בצעריו." אמר לנו, "אין דבר. הרי גם הצער איננו דבר מיותר." יחידים היינו ומתיישים היינו. אמר לנו, "הבו לי יחידים. הבו לי מתיישים המשקיעים את ייאושם בבניין אחד של גלות." ומעט מעט התגנבה אל לבנו איזו תזזית הססנית, אשר די בה כדי להחזיר אדם לחיי מעשה.

לבסוף תמו ימים של חורף, והכול החלו נהנים משמש ביישנית ומבשרת. עבורנו היו אלה ימים של עסק גדול. החגים עמדו בפתח, והחנות היתה עמוסה תיבות של עץ ותיבות של פח ותיבות של פח ותיבות כרסתניות וצרוורות ארוזים בחבל. היהודייה היתה מתקינה במרץ סלים גדושים וכורכת אותם למשלוח. הרחוב נדמה הפשיר כולו, והאור היה פורץ ביתר עוז על החפצים ועל הבריות. חבית גדולה של מליחים שהיתה עומדת בחזית החנות החלה מעלה ריח, שקשה היה לסובלו. הכול השילו מעליהם את החורף הגס, ואף רעי נדמה השיל מעליו את אבלו. את קיטוני הישן המרנו בדירה אשר שימשה לנו מעון של קבע, ובה שני חדרים מרווחים דיו ומיטה בכל חדר וכיסא בכל חדר. תיבה של עץ שימשה לנו שולחן של תפארת. היו לנו מים רותחים והיה לנו תה ולעתים אף מרקחת היתה לנו לתבל בה את פִּתְנוֹ.

היהודי שלנו היה שמח בנו על פי רוב, אף שעסקי החנות היו טורדים את מנוחתו יומם ולילה. והיא היהודייה היתה בת־פלוגתא שלו דווקא בעין־ייסוריו רחמנא ליצלן, היינו בספירת המעות. החל בשעת בין ערביים היה כבר חש עצמו מרוגז על לא כלום והיה חוקר ודורש על כל שְׁעַל. "הרי בשם אלוהים שבשמים, מדוע המסננת אינה נקייה, הרי אני כבר אמרתי פעם ופעמיים. והמאזניים. על כפות של תמרים את שוקלת, אִמְרִי לִי." דמותו שבכל שעה היא כפופה הפכה בשעה זו עלובה עד מאוד. חלושה עד מאוד. ולעת ערב עת סגירת החנות היה קרב אל השולחן שבזווית. יושב לאור המנורה העשנה. נוטל עיפרון של עופרת והוא ממולל את זקנו הצהוב כאומר, מי יידע ייסורים שכנפש

אדם. אשתו שתחיה היתה ניגשת גם היא והקופה בידה. שניהם הסתודדו רגע אחד זה עם זה כאילו לבם שווה, אולם בחלוף שני רגעים כבר היה זה צועק, "עשרים וחמש ומחצה הלא תשמעי לי, וזו, "עשרים וחמש ואין להוסיף ואין לגרוע", וזה, "הרי יחד ספרנו עשרים וחמש ומחצה, וזו, "אָ אויבר חכם זה. ואמש לא שגית בחשבון? ומי צדק אז, אמור לי? ומי תיקן?"

אנחנו שנינו היינו ממהרים להניח להם בשעה זו. ערבים של טרם קיץ היו אז והרקיע היה ספוג ירח, ורעי ואנוכי נתחבבה עלינו מאוד השוטטות ברחובות. היתה זו שוטטות כפשוטה. אטית. קלת־דעת. לאן מועדות פנינו לא ידענו ולא שאלנו ולא אכפת היה. נערות יהודיות ונערות נוכריות ונשים מלובשות יפה־יפה היו חולפות מולנו. שלובות זרוע. אני כבר הנחתי את שאלותי מאז מות דודו הטוב ולא ביקשתי חלילה להעיר בו עוד צער. רעי היה נושם את האוויר והוגה בחייו פה ומניח לחייו שם. ואף אני. מפליג הייתי בציורים של נפש, שאין אדם ערוך להם אלא כשהוא מבטל עצמו מעיסוקי־היום ונפנה לעלטה של לילה. רעי ביקש לעשות מסחר גדול בפולים של קפה "אשר צומחים על אדמות של אש ונרכשים בפרוטות ומגיעים לכאן לכל חפץ. ומגרים. כמה הם מגרים את החך". אמרתי לו, "הרי אמר היהודי שלך שגם אם לא התברך בכנים משלך, הנה שבאו בנים בצלו. משמע שאת החנות הוא מתעתד להוריש לך כבוא היום." אבל רעי הטוב הוא לא שעה לדברי האלה, משום שכבר נישא על גלים יחד עם תל פולי־הקפה שלו, שקנה אותם בפרוטות וימכור אותם ביוקר. אני הירהרתי בלימודי מדיצין שלי. את השפה הרי הכרתי על בורייה ושכר לימודים ימצא לי. וכבר גמענו רחובות הרבה ונמצאנו עומדים בשערי־השדה, ומטוסים מכונפים רועמים שם במנועיהם. שתי בריות גלויות ראש יצאו מן הרציפים הרחוקים ודיברו מילים רמות. אמרו כמדומה, "מישראל שולחים שלומות", ואנחנו שנינו נתעכבנו על זה. עוד שבים מישראל כמסתבר. עוד ישנם יודעי־העברית הישראלית למודי־השמש אשר שבים מישראל אל ארצות־הקור.

שנתיים ימים עשיתי בחנותו של יהודי יִשְׁן. ראשית נפטר מעמנו רעי והלך לעשות לו דרך במדינות־הים. אחר נסתלקתי גם אני ונסעתי בקרון של רכבת עד לעיר הגדולה ובכוח ממון קטן שנתנו בידי היהודים האלה סיימתי את חוק לימודי. ואני מטפל בבריות החולות המוכות, והן נרפאות על ידי. ואני מברך על ימי ומתאונן על שעויתי כמצוות יהודים מלומדה. ואת אבותי אשר עשו להם תקומה אנוכי שומר על לוח לבי ונושא את זכרם במרחק.